

HISTÒRIA DE LA CULTURA

À. LORENA FUSTER PEIRÓ

Facultat de Filosofia. Universitat de Barcelona

2019-2022

LA CULTURA ÉS...

UNA PARAULA AMB
UN SIGNIFICAT
DESBORDANT I
AMBIGU

- A meitat del s. XX els antropòlegs Alfred L. Kroeber i Clyde Kluckhohn ja identifiquen **164 definicions** de cultura (1952).
- Per tant, **no hi ha una definició** de cultura que es considere la correcta o la **canònica**, sinó diferents definicions que posen el focus en elements diversos depenent d'una presumpció del que és o hauria de ser la cultura.
- Amb el mot "cultura" al·ludim **un àmbit immens** de sentits, de coses, sabers, disciplines.
- També la **història de la cultura** té un caràcter anàleg perquè estrictament parlant hauria de ser **la història del món en tot temps i tot espai**.

LA CULTURA

DEFINICIONS

DEFINICIONS ANTROPOLÒGIQUES CLÀSSIQUES

- ❖ “Aquell conjunt complex que inclou coneixement, creença, art, dret, moral, costums i qualsevol altra capacitat i hàbit adquirit per l’home com a membre de la societat” (Edward Tylor, 1871).
- ❖ “La cultura és una unitat ben organitzada dividida en dos aspectes fonamentals: un cos d’artefactes i un sistema de costums” (Bronisław Malinowski, 1931).
- ❖ “Cultura és el conjunt après de tradicions i estils de vida, socialment adquirits, dels membres d’una societat, incloent-ne les maneres pautades i repetitives de pensar, sentir i actuar (és a dir, la seva conducta)” (Marvin Harris amb Orna Johnson, 2006).

LA CULTURA

DEFINICIONS

DEFINICIONS ANTROPOLÒGIQUES CONTEMPORÀNIES

“Els antropòlegs utilitzen avui dia la paraula ‘cultura’ amb diverses accepcions:

1. Capacitat de simbolització pròpia de l'espècie humana;
2. Estat donat de la inventiva i de la invenció (tecnologia);
3. Entitat social relativament autònoma i complexa;
4. Sistema col·lectiu de símbols, signes i significacions pròpies de diverses societats segons modalitats diverses d'integració”
(John Galaty i John Leavitt, 1996).

LA CULTURA

DEFINICIONS

-Tot depenent de si posem el **focus en el més material o en el més immaterial** per acotar el que és més específic de la cultura es podrà definir com:

- Conjunt de CREENCES, VALORS, COSTUMS, REGLES (implícites i explícites)
- Conjunt d'ARTEFACTES, INSTITUCIONS i COMPORTAMENTS

-Aquesta **dualitat de sentits** en què es pot dir la paraula cultura, que no són excloents per principi i poden arribar a ser complementaris, introdueix una diferenciació entre **cultura objectiva i cultura subjectiva** o bé entre dos sentits en què s'entén la cultura: el **sentit subjectiu de la cultura i el sentit objectiu de cultura**.

LA CULTURA OBJECTIVA

- ❖ Conjunt de les **produccions** en què es materialitza o objectiva la creació cultural humana.
- ❖ Enclou els **estris, utensilis, béns, símbols, valors, normes, creences, costums, institucions, modes de comportament...**
- ❖ S'anomena "cultura objectiva" perquè **té consistència en si mateixa atès que les creacions culturals són distingibles del subjecte o subjectes que les ha creades i tenen una vida independent d'aquests.**
- ❖ La cultura objectiva en tant que **materialitat produïda** es **contraposa a la natura.**
- ❖ En el **sentit històric** es refereix a la cultura objectiva d'una època concreta (la cultura de la Grècia clàssica).
- ❖ En el **sentit antropològic** es refereix a la cultura objectiva d'un poble concret (la cultura alemanya).

LA CULTURA SUBJECTIVA

- ❖ La **relació activa o receptiva** de l'individu o subjecte amb els productes culturals que té a disposició en el seu temps i espai (És una dona amb molta cultura/ És una dona de cultura musulmana).
- ❖ Quan la **relació és activa** per part del subjecte es tracta d'un **procés o d'una actitud** envers els productes culturals que històricament s'ha entès com un cultiu de si mateix que aconsegueix perfeccionar les facultats humanes.
- ❖ Enclou els **coneixements, les habilitats, les destreses, els hàbits que l'individu ha interioritzat...**
- ❖ S'anomena **"cultura subjectiva"** perquè **no té consistència en si mateixa**, no és autònoma respecte del subjecte.

LA CULTURA

DEFINICIONS

DEFINICIONS FILOSÒFIQUES

- ❖ “La producció de l’aptitud d’un ésser racional per a qualsevol fi que es pretenga en general (per tant, en la seva llibertat), és la *cultura*. Així doncs, només la cultura pot ser el fi últim que es pot atribuir pròpiament a la natura en relació a l’espècie humana [...]”, Immanuel Kant, *Crítica del judici*, § 83, 1791.
- ❖ “Bo i creient amb Max Weber que l’home és un animal inserit en trames de significació que ell mateix ha teixit, considere que la cultura és aquesta ordit i que l’anàlisi de la cultura ha de ser, per tant, no una ciència experimental a la recerca de lleis, sinó una ciència interpretativa a la recerca de significacions. El que busque és l’explicació, interpretant expressions socials que són enigmàtiques a la superfície”. Clifford Geertz. *La interpretació de les cultures*.
- ❖ “La paraula cultura té dos significats. En el seu sentit general, designa tot allò que no és natura, tot allò que s’aprèn, coneixements, sabers, mites, etc., tot allò que es transmet de generació en generació. En un sentit més restrictiu, designa les diverses cultures, les seves formes singulars, cadascuna amb els seus ritus, la seva tècnica, etc. Però, en realitat, la cultura només existeix a través de les cultures. La cultura en si mateixa, separada de les cultures que es manifesten de diferents maneres, no existeix. Afegim que la cultura és un ingredient de la noció de pàtria”. Edgar Morin, “El món com un concepte sociologic”.

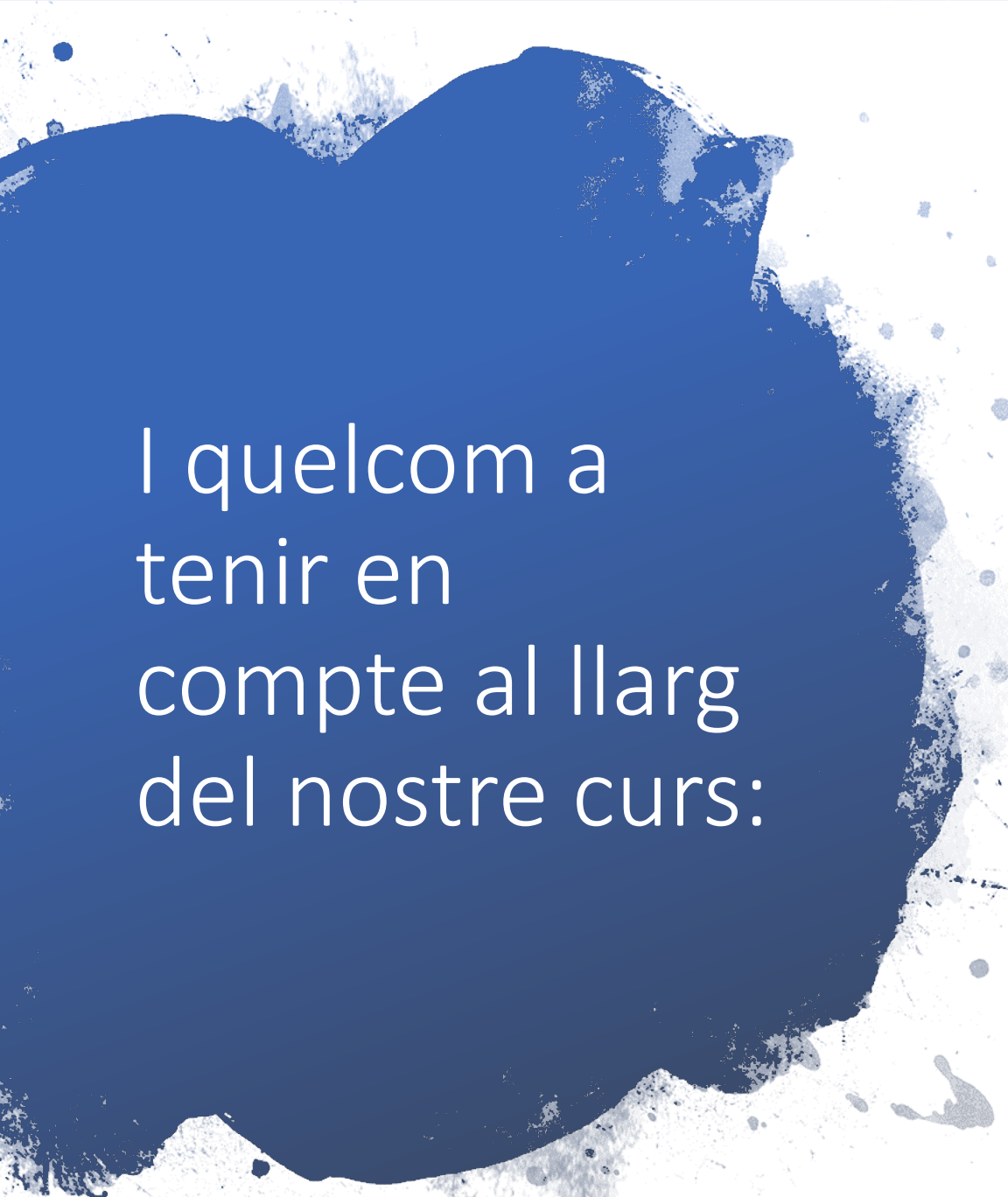
I algunes més
per pensar-
hi....:

*La cultura es pot descriure simplement
com allò que fa la vida digna de ser viscuda.*

Thomas Stearns Eliot

*Fer lloc per a la diversitat de camins
als quals la gent pot recórrer durant
la seva cerca de la veritat, de si mateixos
i de l'existència humana.*

Rob Riemen sobre Leone Ginzburg

I quelcom a
tenir en
compte al llarg
del nostre curs:

*Qualsevol document de la cultura
ho és alhora de la barbàrie.*

Walter Benjamin

*Sens dubte: el diploma és
l'enemic mortal de la cultura.*

Paul Válerý

La cultura, en resum, es pot definir amb tot aquest ventall de notes significatives:

ÉS TOT AIXÒ:	I TAMBÉ TOT AIXÒ ALTRE:
Un fenomen o constructe col·lectiu i social	Un fenomen o constructe individual
Amb elements universals	Amb elements distintius
Heretada i apresada Tradició	Oberta al canvi i a la creació Progrés social
Té una força homogeneïtzadora	Mai és homogènia internament, sempre té heterogeneïtats
És integradora	És excloent i estableix jerarquies
Constitueix una identitat compartida	Permet des-identificar-se del grup
Té alguns elements que perduren en el temps	És històrica i contingent
Concepte descriptiu	Concepte normatiu

Bibliografia

- Diccionaris de consulta:

Entrada "Culture" a Cassin, Barbara et. alt., *Dictionary of Untranslatables. A Philosophical Lexicon*, Princeton: Princeton University Press, 2017.

Entrada "Cultura" a Corominas, Joan i Pascual, José A., *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, Madrid: Editorial Gredos, 1991-1997.

Entrada "Cultura" a Ferrater Mora, Joan, *Diccionario de Filosofía*, Vol. II, Madrid: Alianza, 1996.

Entrada "Cultura" de Galaty, John i Leavitt, J., en Izard, M. (dir.) *Diccionario Akal de etnología y antropología*; Madrid: Akal, 1996

Entrada "Culture and Cognitive Science" a la *Stanford Encyclopedia of Philosophy*:

- Arendt, Hannah, "La crisis en la cultura: su significado político y social", *Entre pasado y futuro*, Barcelona: Península, 1996/2016, p. 270-203.
- Burke, Peter, "Unidad y variedad en la historia cultural", *Formas de historia cultural*, Madrid: Alianza, 2000.
- Broncano, Fernando, *Cultura es nombre de derrota: Cultura y poder en los espacios intermedios*, Madrid: Delirio, 2018.
- Geertz, Clifford, *La interpretación de las culturas*, València: Publicacions de la Universitat de València, 2013.
- Kroeber, Alfred L. i Kluckhohn, Clyde, *Culture: a critical review of concepts and definitions*, a *Papers. Peabody Museum of Archaeology & Ethnology*, Harvard University, 47(1), viii, 223, 1952.
- Harris, Marvin i Johnson, Orna, *Cultural anthropology*, Oxford: Pearson, 2006.
- Malinowski, Bronislaw, *Una teoría científica de la cultura*, Madrid: Edhasa, 1981.
- Morin, Edgar, "Le monde comme notion sociologique", en Daniel Mercure (dir.), *Une société-monde? Les dynamiques sociales de la mondialisation*, Presses de l'Université Laval, De Boeck, 2001.
- Subirats Rüggeberg, Eduard, "El concepto de Cultura", VVAA, *Sobre el concepto de Cultura*, Barcelona: Mitre, 1984, p. 113-130.
- Tylor, Edward. B., *Cultura primitiva: Los orígenes de la cultura*, Madrid: Ayuso, 1976,
- Williams, Raymond, "Culture", *Keywords*, New York: Oxford University Press, 1983, pp. 87-93.
- Zaid, Gabriel, "Tres conceptos de cultura", *Letras Libres*, nº9, 30 de junio, 2007.
- Zambrano, María, *Persona y democracia*, Madrid: Alianza, 1958.

CULTURA

Una història semàntica i conceptual

1. HISTÒRIA SEMÀNTICA

- KWEL-
- COL- COLERE

2. HISTÒRIA DELS CONCEPTES DE CULTURA ARTICULATS A PARTIR D'EXPERIÈNCIES HISTÒRIQUES

- . Cultura animi: concepte clàssic
- . Cultura com a progrés humà: concepte il·lustrat
- . Cultura com a expressió identitària: concepte romàntic

Concepte clàssic: *cultura animi*

- ❖ Cultura personal
- ❖ Ús metafòric de l'harmonització natura-humà-divinitat: conreu de l'esperit
- ❖ Augment de la llibertat i l'esperit crític
- ❖ Veneració cap al passat (Grècia)
- ❖ Temps d'oci per cultivar-se
- ❖ Freqüentació dels clàssics (grans obres)

Clàssic

“Clásico no es un libro que necesariamente posee tales o cuales méritos; es un libro que las generaciones de los hombres, urgidas por diversas razones, leen con previo fervor y con misteriosa lealtad”. Jorge Luis Borges, *Otras inquisiciones*, Buenos Aires: Emecé, 1960: 261-262).

Concepte modern il·lustrat de cultura

- ❖ Cultura social
- ❖ Nou horitzó interpretatiu
- ❖ Idea d'història progrés
- ❖ Nivell superior assolit per la humanitat
- ❖ Projecte civilitzador

Concepte romàntic de cultura

- ❖ Cultura: identitat comunitària
- ❖ Valor de les diferències culturals i del patrimoni
- ❖ Incomparabilitat, particularitat
- ❖ Volkgeist
- ❖ Crítica del progrés

Bildung

Kultur

- Significat: fet de donar forma i la forma mateixa
- Pretensió de ser intraduïble. Expressa l'ambició cultural alemanya a través de la complexitat semàntica de la paraula
- És anàleg a la *paideia* (paral·lelisme entre la cultura grega i la cultura alemanya): és una educació integral, una formació dels éssers humans, de la nació
- Expressió de la dimensió holística de la cultura alemanya: correspondència entre el particular i l'universal. Intenta referir-se a la Humanitat com a tot
- Actualització de la perfectibilitat humana: desenvolupament harmònic de les capacitats naturals humanes (cap, cor i mans) mitjançant l'art i la literatura, tot fusionant ètica i estètica.

- Significat: cultura. Es relaciona i es distingeix de *Zivilisation* i de *Bildung*
- Quantitat de coneixement acumulat i forma de vida específica transmissible de generació en generació
- Naix de disciplinar les tendències antisocials dels individus i d'entrar en la societat civil (cultura, civilització, moralitat)
- Alliberament dels prejudicis i refinament de maneres
- Desenvolupament progressiu de les disposicions humanes
- Mentre el concepte de civilització (anglès i francès) refereix a allò polític, econòmic, tècnic, religiós, moral i social, el concepte de Kultur refereix a allò intel·lectual, artístic i religiós de natura creadora

Bibliografia

- Diccionaris de consulta:

Entrada "Culture" a Cassin, Barbara et. alt., *Dictionary of Untranslatables. A Philosophical Lexicon*, Princeton: Princeton University Press, 2017.

Entrada "Cultura" a Corominas, Joan i Pascual, José A., *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, Madrid: Editorial Gredos, 1991-1997.

Entrada "Cultura" a Ferrater Mora, Joan, *Diccionario de Filosofía*, Vol. II, Madrid: Alianza, 1996.

Entrada "Culture and Cognitive Science" a la *Stanford Encyclopedia of Philosophy*:

- Arendt, Hannah, "La crisis en la cultura: su significado político y social", *Entre pasado y futuro*, Barcelona: Península, 1996/2016, p. 270-203; *Rahel Varnhagen. Vida de una mujer judía*, Barcelona: Lumen, 2000.
- Borges, Jorge Luis, *Otras inquisiciones*, Buenos Aires: Emecé, 1960.
- Ciceró, Marc Tul.li, *Disputaciones tusculanas*, Madrid: Gredos, 2005; *Tusculanes*, volum I, Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1958.
- Craveri, Benedetta, *La cultura de la conversación*, Madrid: Siruela, 2007.
- Burke, Peter, "Unidad y variedad en la historia cultural", *Formas de historia cultural*, Madrid: Alianza, 2000.
- Gel·li, Auli, *Nits Àtiques*, Barcelona: La Magrana, 1997.
- Herder, Johann Gottfried, *Encara una altra filosofia de la història*, Barcelona: Editorial Laia, 1983.
- Kant, Immanuel, *Crítica de la facultat de jutjar*, Barcelona: Edicions 62; *Antropología*, Madrid: Alianza, 1991.
- Montaigne, Michel de, *Ensayos*. Segunda edición bilingüe francés-español, Barcelona: Galaxia Gutenberg, 2021.
- Subirats Rüggeberg, Eduard, "El concepto de Cultura", *VVAA, Sobre el concepto de Cultura*, Barcelona: Mitre, 1984, p. 113-130.
- Zaid, Gabriel, "Tres conceptos de cultura", *Letras Libres*, nº9, 30 de junio, 2007.
- Zambrano, María, *Persona y democracia*, Madrid: Alianza, 1958.